

ΤΕΧΝΕΣ

Ο μαγικός κήπος του Φασιανού

Ανάμεσα στην μικρή του γειτονιά καί στο Παρίσι

Ένας ζωγράφος που συντηρεί το όραμα της εφηβείας με το λιτό σχέδιο των ληκύθων και τα βαθυκύανα χρώματα του όνειρου

Άσπρο παντελόνι, άσπρο πουκάμισο κι ένα σακκίδιο λοξά κρεμασμένο στον ώμο. Ο Φασιανός στάθηκε στην πόρτα κι έριξε μια άνοιχτη ματιά. Φοβισμένη, καχύποπτη, σκοτεινή, αλλά, προπαντός, ματιά έξυπνη. Αρχισε σιγά-σιγά να εξηγεί τι γύρευε στα γραφεία της εφημερίδας: Μια άδεια για τον Κορυδαλλό! Ήθελε να κάνει σκίτσα από την δίκη των πραξικοπηματιών, με τον άπαιτο σκοπό να τα ενσωματώσει κάποτε σ' ένα μεγάλο, «ιστορικό» πίνακα. Τό δωσαμε γρήγορα το σχετικό γράμμα προς το Υπουργείο Τύπου και την πολυπόθητη κόκκινη κονκάρδα: «PRESS». Τα έβαλε ευχαριστημένους στο σακκίδιό του κι αμέσως κοντοστάθηκε: —Λέε να μέ... χαράξη ή Νέα Τάξη;

Από τότε, δεν ξαναφάνηκε στο γραφείο. Έφυγε για την Κέα και ξαναγύρισε στην Αθήνα μόνο, για την κηδεία του Έμπερικού. «Ο κόσμος της σκληρότητας —έχει γράψει για τον Φασιανό η Έλενη Βακαλό— είναι κόσμος ποιήσης. Όπως τη βλέπει ένα τραυμαμένο, μα προικισμένο παιδί, που γοητεύεται φοβισμένο και πλάθει γοητευμένο το θούμα από τον εφιάλτη του...»

ΘΕΜΜΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Γιος ταγματάρχη —«άλλα ήτανε της μουσικής ο πατέρας...», λέει σ'α να δικαιολογηθεί— και έγγονος παπά, που λειτουργούσε χρόνια στους Αγίους Αποστόλους στα Αναφιώτικα, ο Φασιανός είναι γέννημα και θρέμμα της μικροαστικής Αθήνας. Ίσως είναι κι αυτό ένας λόγος που στο έργο του, οι σύγχρονοι εφιάλτες μας —άκόμα και η Ελλάδα των Έλ-

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΚΑΡΑΒΙΑ

λήνων Χριστιανών— ένυπάρχουν κατά προφητικό τρόπο, μαζί με άλλα στοιχεία του προσφάτου παρελθόντος. Στην περίπτωση του, το αύστηρά «τοπικό» με το οποίο είναι δεμένος και στο οποίο αισθάνεται την ανάγκη να γυρίσει, ξανά και ξανά νιά να ανανεώσει την δύναμή του σαν τον Άνταίο, είναι τόσο ελκυστικές που γίνεται παγώσιμο.

Ο κόσμος του Άλέκου Φασιανού είναι ένα χαμηλό κομμάτι, στη βορειοδυτική άκρη της πρωτεύουσας που μπορεί να οροθετηθεί από το Μεταουργείο ως το Θησείο. Αν ζή τώρα στο Παρίσι, η συντροφισσά του —ζωγράφος κι αυτή και πολύ καλή μάλιστα— ονομάζεται Γκούντρον φόν Λάιτνερ και κατάγεται από Γερμανούς ευγενείς, αν ο παλός Ίόλας, στον οποίο δεν τολμούν ν' απευθύνουν τον λόγο κριτικής τέχνης με διεθνές κύρος, φιλάει σταυρωτά την μαμά του και την γιαγιά του, αυτό συμβαίνει διότι, η μαγεία των έργων του Φασιανού είναι κάτι που έχει ασφαλές αντίκρισμα στο στεγνό χρηματιστήριο της τέχνης.

Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΦΗΡΗΜΕΝΟΥ

Η εξήγηση που δίνει ο ίδιος είναι απλουστευμένη, αλλά αληθοφανής:

—Πήγα στο Παρίσι, λέει, με ύποτροφια της γαλλικής κυβερνήσεως. Το Παρίσι ήταν τότε πολύ πιο άγνο. Υπήρχε μεγαλύτερη έπαφή με τους ανθρώπους. Όλοι οι καλλιτέχνες πήγαιναν στο Μονπάρνας. Στο καφενείο «Σελέκτ» συναντούσα πολύ συχνά τον Τζιακομέττι. Λίγο πιο πέρα δρισκόταν η «Ροζαλί», το εστιατόριο που έστρωσαν ο Ρεμπώ κι ο Μοντιλιάνι. Έμεινα σ' ένα μικρό ξενοδοχείο που λεγόταν «HOTEL DES ESPERANCES». Μ' άρεσε τ' όνομά του. Μου φαινόταν καλός οίανός... Αλλά εκείνο τον καιρό η αφηρημένη τέχνη δρισκόταν στο κορυφώμα της. Κι εγώ έκανα τέχνη «φινγκρατίφ». Βέβαια εγώ συνέχιζα αυτό που αισθανόμουνα. Είχα κάνει προσπάθειες να μιμηθώ αλλά ήταν αδύνατον. Ήθελα πάντα να παριστάνω κάτι. Και προπαντός, τον άνθρωπο που ζούσε στις αυλές με μια πυτζάμα. Η φιγούρα δεν μπορούσε να διαλυθεί μέσα στο έργο μου. Από την άλλη μεριά όμως, αυτά που έφτιαχνα εκείνο τον καιρό φαινόταν ντεμοντέ. Όπου προσπαθούσα να δείξω την δουλειά μου ή απάντηση ήταν μια «C' EST TRES FIGURATIFE...».

Έτσι, από το '62 έως το '66 δεν μπόρεσα να βρω καμιά γκαλερί, ούτε να έκθεσω. Μετά, σιγά-σιγά άρχισε να καταρρέει το αφηρημένο. Ο κόσμος ζητούσε μια εικόνα. Βρέθηκε μια γκαλερί στη Ρύ Βισκοντί και με πήρε. Ή γκαλερί «3+2». Ο ιδιοκτήτης της ήξευρε έκδοτης. Ο πρώτος που έξεδωσε το περίφημο βιβλίο του Μωρίς Μπίαν «Θά πάω να φτύσω στους τάφους σας». Άγαπούσε πολύ τους σουρρεαλιστές, Ντελβώ, Μάττιν. Πάντα οι ποιητές και οι σουρρεαλιστές πρόσεξαν το έργο μου. Είναι περίεργο... Με τον Έμπερικού περάσαμε ώρες δό-

κληρες φωτογραφίζοντας τα κασελάκια των λούστρων στην οδό Νοταρά. Κι ο Σαχτούρης ισχυροποίησε τα δράματά μου. Νομίζω ότι έχουν κάποια σχέση τα ποιήματά του με τα δικά μου σχέδια. Κατέχονται από το ίδιο άγχος... Έδειξα λοιπόν τους «Ποδηλάτες» και τους «Καπνιστές» μου στην γκαλερί «3+2» και είχαν μεγάλη

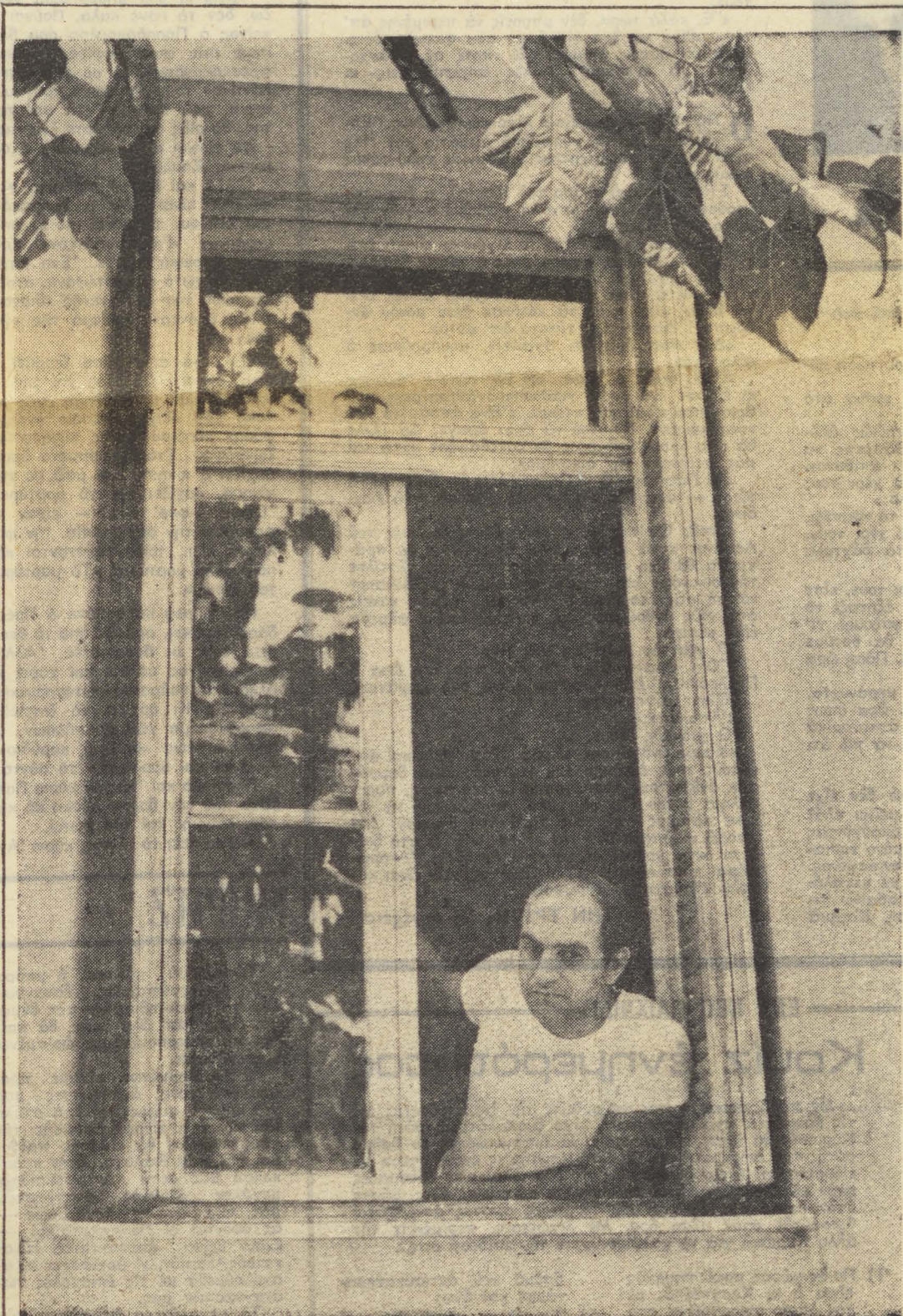
ποτε άλλο. Στην τελευταία μου έκθεση, στη γκαλερί Ίόλα - Ζουμπουλάκη, ο Άλέκος Δεσποτόπουλος μου είπε: «Μ' άρεσε πάρα πολύ η δουλειά σου που την ήξερα από πριν και πάντα... Ένας είσαι έσύ. Και μην άκους κανέναν». Μου είπε ακόμα μια ιστορία από το «Φαίδρο»: Ένας μαθητής είπε σε κάποια στιγμή στον Πλάτωνα:

των, ο Φασιανός συγκρατεί στους παλιωμένους τοίχους αυτού του σπιτιού το εφηβικό του όνειρο.

—Κάποτε, άπορεί, ανέβαινα στην ταράτσα κι έβλεπα την Πάρνηθα και το Αιγάλεω...

Ο ΠΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΗΓΑΔΙΟΥ...

Τό σπίτι, έχει τώρα περικυκλωθεί από τα τσιμεντένια μεγαθήρια

Ένα παράθυρο σέ λαϊκή γειτονιά

Απ' το άθηναϊκό παράθυρο, βλέπει τώρα τα τσιμεντένια μεγαθήρια και την πολύβουη κίνηση του δρόμου. Χρειάζεται λίγη ευαισθησία και λίγη γνώση για να ανακαλύψει κανείς πίσω από την πρόοδο, τη μαγεία της λαϊκής γειτονιάς, που κρατάει δέσμιο το όραμα του Άλέκου Φασιανού.

απήχηση. Όλα μου τα έργα ήταν κόκκινα και μπλέ.

Η ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Ή έκθεση πλημμύρισε από χιπίτιδες, θεωρήθηκε κάτι σαν προφήτης τους... Ή επιτυχία άρχισε στο Παρίσι. Αλλά όταν γύρισα στην Ελλάδα όλοι με ρωτούσαν: «Μά, Ίδιος γύρισε από τη Γαλλία; Σε τίποτα δεν άλλαξες;». «Τί να κάνω τους λέω. Το όραμά μου είναι αυτό...». Στην Αθήνα σέ κατηγορούν πολύ εύκολα ότι κάνεις κάτι «που δεν πιάνει έξω». Εκείνο όμως που μ' ενδιαφέρει στην τέχνη είναι η έκφραση του όνειρου. Τι-

«Δοκεί μοι, διδάσκαλε, ότι τα αυτά λέγεις». Δηλαδή: «Δάσκαλε, μου φαίνεται ότι λές τα ίδια και τα ίδια». Και ο Πλάτωνας του απήντησε: «Τα αυτά και επί των αυτών...». Είναι μια φράση που θα μπορούσε να χρησιμεύσει σαν γνώμονας για τη ζωγραφική μου...

Τα δυο κόκκινα μοτσοκά που είναι παρκρισμένα έξω απ' την πόρτα του μικρού σπιτιού — «Θά το βρήτε, είναι το μόνο που δεν έχει γίνει πολυκατοικία...», μάς ελεχέ πη με θεσιότητα — μοιάζουν σ'α ναχουμε ξεφύγει μόλις από πίνακα του Φασιανού. Μέσα στη ζέστη που άχνίζει τα πάντα ένα γύρω, και το θόρυβο των αυτοκινη-

κι είναι σ'α να δρισκεται στον πιάτο ενός πηγαδιού. Είναι γωνιακό και άρκετά μεγάλο. Θα μπορούσε, διά τα μέθοδου της... αντιπαροχής ν' αποτελέσει ένα σημαντικό περιουσιακό στοιχείο. Αλλά ο μικρόσωμος καλλιτέχνης έπιμένει με πείσμα:

—Θά το βάψουμε τώρα... Θά το συντηρήσουμε... Για να μιλήση, πρέπει να κλεισθ το παράθυρο. Τόσος είναι ο θόρυβος από τον γειτονικό Σταθμό Λαρίσης. Αλλά εκεί μέσα, δρισκεται το άγορστικό δωμάτιο του Φασιανού, με τα φτωχικά έπιπλα που έχει ζωγραφίσει ο ίδιος και τις ιδιόγραφες λεζάντες από

τα ποιήματα των παλιών του φίλων των σουρρεαλιστών:

«Και ξαφνικά ο ήλιος φάνηκε μακρινός... Το μαγικό σουτάρι με τους δύο κουρμένους... Ο ποδηλάτης άνωθεν διαβαίνει όρη...»

Είναι άκόμα οι γυναίκες με τα μαύρα που νιαίζονται άδούρβα «ετό παιδί» και δύσσοινα γλυκό, ζεστό άκόμα, από τον μεγάλο μποκρινέιο τέντζερη. Αν και παραδέχεται, πως το Παρίσι είναι μια πόλη ίκανή να σέ έμπνευση, μόνο και μόνο νιαίζοντας την ζωή της να κυλά έξω στο δρόμο, ο Φασιανός που πριν φτάση τα σαράντα άρχίζει να γίνεται μια από τις «έλληνικές δόξες» του έξωτερικού, έχει ανάγκη να ξαναβρή τους «φομαδόρους» του και τους λαϊκούς του τύπους σέ τούτη εδωτή γωνιά. Άκόμα και τώρα, με τις πολυκατοικίες, τα καινούργια καταστήματα, η γειτονιά έχει να τού πη «τά αυτά και επί των αυτών...»

Πότε πότε, ξεκινώντας πάντα από τα ίδια έρεθίσματα, ο ζωγράφος άποτολμάει καμιά άλλαγή. Είναι άλλωστε κάτι που το έκανε πάντα. Παλιότερα, μάλιστα, δοκίμαζε να κολλήση ως και χτυπημένο μπρούτζο πάνω στον μουσαμά. «Αισθανόμουνα την ανάγκη να δώ τα έργα μου σέ όγκο...». Τώρα, δυο άνθρωποι που κάθονται στο μπαλκόνι —το μικρό, μαύρο σιδερένιο μπαλκόνι του Μεταουργείου— γίνονται όλόχρυσοι καθώς δέει ο ήλιος.

—Βυζαντινός άπόηχος; ρωτάει κάποιος.

—Όχι... αντιβυζαντινός, άπαντάει ο Φασιανός. Οι βυζαντινοί χρησιμοποίησαν το χρυσό για να δώσουν το υπερφυσικό. Έγώ για να δώσω το φυσικό. Έκανα τα κορμιά χρυσά, όπως φαίνονται πολλές φορές στην πραγματικότητα όταν είναι κόντρα στο ήλιο-βασίλειμα.

Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΛΥΤΟΥ

Δέν είχα όπ' όμη μου πως σ'α τον τον καιρό, ο Φασιανός έτοιμάζεται, μαζί με μια συντροφιά νέων ποιητών —Άναλη, Χριστόφορος Πίττας, Κ. Οικονόμου— να δγάλη ένα περιοδικό που θα έκφραζε μια συγκεκριμένη στάση άπέναντι στην τέχνη. «Η τέχνη είναι η άναζήτηση ενός άπόλυτου...» άρχίζει το σχέδιο ενός κειμένου που θα μπορούσε να ονομασθί «μανιφέστο». Τα μέλη της ομάδας άυτονομάζονται «Άρχαίζοντες και Όνειρευτές». Και πιστεύουν πως η έλληνική τέχνη —κυρίως η πλαστική— από τον Θεόφιλο και έπειτα, προέρχεται και' ευθείαν άπό την άρχαϊκή. Γι' αυτό και ο Φασιανός είναι πολύ κοφτός, όταν, όπως είναι φυσικό, έρχεται η συζήτηση στην έπιρροή Μatisse, που υπάρχει τόσο έντονα στο έργο του και, κυρίως, στα σχέδιά του.

—Matisse. Ναι. Αλλά πριν άπ' αυτόν διδάχτηκε το λιτό, λεπτό-γραμμο και δισδιάστατο σχέδιο από την άρχαία λήκυθο...

Η ΣΠΑΘΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ...

Πάντα θα μιλάνε με τεχνικούς όρους οι καλλιτέχνες και πάντα θα προσπαθούν να έρμηνεύσουν το όραμά τους με φράσεις φανταστικές. Ίσως — ίσως και λίγο πομπώδεις. Αλλά τον Φασιανό είναι καλύτερα να τον... βλέπη κανείς, παρά να τον άκούη. Ίσως — ίσως, μάλιστα, είναι καλύτερα ν' άκούη τους άλλους να μιλάνε γι' αυτόν. Και ιδιαίτερα τους ποιητές που τον άγαπούν και τους αγαπάει: «Δύο είναι οι δυνάμεις που διεκδικούν τον πρώτο ρόλο στη διαμόρφωση ενός έργου τέχνης: η σοφία και η σπάθα του Μεγαλέξανδρου — γράφει ο Έλύτης. Το παιχνίδι παίζεται άνεσας, πότε εις βάρος της μιάς και πότε της άλλης, έως ότου, από κάποιο κενό, δρισκει την ευκαιρία ο χρόνος να παρεμφύση και να έξουδετερώση το άποτέλεσμά... Σπάθα του Φασιανού δέν σπάθηκε, όπως σέ τόσους άλλους, η τεχνική του, αλλά ο μύθος των παιδικών του χρόνων. Και σοφία του —άσπιδά του— η έπιμονή να τον διατηρή και να τον αναπτύσσει με τρόπο άνεδουτο, άκόμη και με όλα του τα έλαττώματα που τα μετατρέπει σέ χάρμα όφθαλμών για τους άλλους, έτσι, σαν άγριοτριανταφυλλά που δέν μοπαίζεται, μα που, ώστόσο, έβρει ν' άνθισση...»

Ανάμεσα στη γειτονιά του πατρικού του σπιτιού και στην άριστρη όχθη του Σηκουάνα, για το καλό το δικό μας, ο Φασιανός, έξακολουθεί να καλλιερζει το μαγικό του κήπο. Για να καρπώσουν και να περάσουν οι άγγελοι με το τεράστιο πηγάδι που όλο που ζουν κομπολογιέ και όλο που μουρουν, καθώς στα τριδάστα και στις μάτσουλετες, να πιάει κανένας τα βαθυκύανα και λαϊκά και χρυσά μουσούδια του αιώνα μας...